

Statistieken en prognoses
R.-K. Groot-Antwerpen

Rapport nr. 599

maart 2010

drs. Joris Kregting

Kaski
onderzoek en advies over
religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen
tel. 024-365 35 31
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1	Samenvatting en aanbevelingen	5
1.1	Aantal katholieken.....	5
1.2	Godsdienstpraktijk	5
1.3	Aanbevelingen	6
2	Inleiding.....	7
3	Katholieken	9
3.1	Inwoners	9
3.2	Katholieken	9
3.3	Leeftijd katholieken.....	14
3.4	Prognose katholieken tot 2020.....	15
4	Godsdienstpraktijk	19
4.1	Sacramenten	20
4.2	Kerkgang.....	22
4.2.1	Met Kerstmis.....	22
4.2.2	Kerkgangers in reguliere en bijzondere vieringen	23
4.3	Vrijwilligers	26
	Bijlage.....	29

1 Samenvatting en aanbevelingen

1.1 Aantal katholieken

- De elf parochiefederaties van Groot-Antwerpen tellen eind 2009 476.000 inwoners onder wie ongeveer 191.000 katholieken (40% van de bevolking).
- In de federatie Stabroek wonen relatief de meeste katholieken (50% van de bevolking), in de federaties Noord en Borgerhout de minste (respectievelijk 32% en 31%).
- Van de katholieken in Groot-Antwerpen is 26% van allochtone komaf. In de vijf federaties Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout (welke we in het vervolg tezamen Kernstad Antwerpen zullen noemen) is dit percentage hoger, met in de federatie Noord zelfs een meerderheid (55%). Volgens de parochies in de Kernstad Antwerpen gaat deze substantiële aanwezigheid van allochtone katholieken samen met een goede omgang met de autochtone katholieken. Buiten de Kernstad vormen de allochtone katholieken een minder groot deel van alle katholieken (met de laagste concentraties allochtone katholieken in de federaties Ekeren en Stabroek, respectievelijk 11% en 8%).
- De katholieken in Groot-Antwerpen zijn sterker vergrijsd dan de rest van de bevolking: 27% van de katholieken is 65 jaar of ouder tegenover 18% van de totale Antwerpse bevolking. In de parochies van de Kernstad Antwerpen zijn de katholieken wat jonger dan daarbuiten wat verband houdt met de aanwezigheid van de allochtone katholieken.
- Tussen 2009 en 2020 zal het aantal katholieken in Groot-Antwerpen dalen met bijna 8%, van 191.000 naar 176.000. Alleen de federatie Noord kent door de relatieve jonge leeftijdsopbouw een minder snelle daling van 3%. Het aandeel allochtonen onder de katholieken neemt in Groot-Antwerpen toe van 26% naar 31%.

1.2 Godsdienstpraktijk

- In 2008 werden in de elf federaties van Groot-Antwerpen tezamen ruim 2.200 nieuwe katholieken gedoopt. Vormsels en kerkelijke huwelijken kwamen minder vaak voor: respectievelijk ruim 1.300 en bijna 300. Het aantal kerkelijke uitvaarten lag op ruim 2.100.
- Met Kerstmis 2008 bezochten in Groot-Antwerpen ruim 31.000 katholieken een kerkelijke viering (16% van de katholieken). Bijna eenderde daarvan ging naar een kerk in de federatie Centrum.
- In Kernstad Antwerpen bezoeken wekelijks 8.500 katholieken de bijna 200 vieringen die er worden gehouden (voor heel Groot-Antwerpen zijn hierover geen gegevens beschikbaar). Dit is 9% van alle katholieken die in de Kernstad

wonen maar deels zullen ook katholieken van buiten de Kernstad een bezoek brengen aan vooral de vieringen in de federatie Centrum. Ruim 200 bijzondere vieringen (bijvoorbeeld rondom sacramenten) worden maandelijks in de Kernstad gehouden; zij trekken bijna 12.000 bezoekers.

Van de kerkgangers van reguliere en bijzondere vieringen in de Kernstad Antwerpen is 15% allochtoon-katholiek, in de federatie Noord is dit ruim het dubbele (38%).

- Er zijn in kerkelijk verband 6.000 vrijwilligers actief in Groot-Antwerpen (3% van de katholieken). Van de vrijwilligers in de Kernstad Antwerpen (voor heel Groot-Antwerpen zijn hierover geen gegevens beschikbaar) is nog bekend dat vrouwen er in de meerderheid zijn (61% van de vrijwilligers), het zwaartepunt van de vrijwilligers in de leeftijdscategorie 60-80 jaar ligt (58% van de vrijwilligers) en allochtone katholieken slechts een klein deel van de vrijwilligers vormen (6% van de vrijwilligers, met uitzondering van de federatie Borgerhout waar dit percentage op 31% ligt).
- Bij de sacramenten, de kerkgang en de vrijwilligers zullen veel katholieken in Centrum participeren die vanuit de andere federaties of de wijde regio komen.

1.3 Aanbevelingen

- Om beter zicht te krijgen op de functie van de diverse parochiekerken is het aan te bevelen in de jaarlijkse statistiek van het bisdom vragen op te nemen over de kerkgang in een gewoon weekend en over de kerkgang in andere vieringen en diensten (bijvoorbeeld bij huwelijken en uitvaarten). Nu zijn deze gegevens alleen bekend voor de parochies van de vijf federaties in Kernstad Antwerpen.
- Ruim een kwart van de katholieken is van allochtone komaf. Van de federaties in Kernstad Antwerpen is bekend in welke mate zij participeren (als het gaat om kerkgang en vrijwilligers) in de autochtone parochies. Het zou niet alleen goed zijn om deze inzichten uit te breiden naar Groot-Antwerpen maar ook om daarnaast in kaart te brengen in welke mate deze allochtone katholieken nog participeren in de ongeveer twintig allochtone katholieke gemeenschappen die de stad rijk is.
- Om meer inzicht te krijgen in de centrumfunctie van de kerken (onder andere van de monumentale kerken) verdient het aanbeveling de herkomst van aanvragers van doopsel, huwelijk of uitvaart nader te onderzoeken.
- Gezien de stijging van het aandeel allochtone katholieken zou het goed zijn de beleidsvorming ten aanzien van deze groep nader te ontwikkelen (zowel intern als in dialoog met de allochtone katholieken).

2 Inleiding

Groot-Antwerpen bestrijkt het gebied tussen de plaatsen Berendrecht-Zandvliet in het noorden en Hoboken en Wilrijk in het zuiden. Hiertussen ligt Antwerpen zelf en liggen ook nog plaatsen als Berchem, Borgerhout, Deurne, Merksem en Ekeren (zie ook figuur 2.1). In Groot-Antwerpen liggen 71 parochies verdeeld over elf parochiefederaties:

- Antwerpen-Centrum
- Antwerpen-Noord
- Antwerpen-Zuid
- Berchem
- Borgerhout
- Deurne
- Ekeren
- Hoboken
- Merksem
- Stabroek
- Wilrijk

In opdracht van De Loodsen vzw, die het beleid rondom de kerkelijke presentie in Antwerpen wil uitbouwen en begeleiden, heeft dit rapport als doel het huidige en toekomstige aantal katholieken in Groot-Antwerpen weer te geven en tevens hun huidige participatie. Deze participatie, ook wel als godsdienstpraktijk aangeduid, betreft de doopsels, vormsels, kerkelijke huwelijken, kerkelijke uitvaarten, vrijwilligers en misbezoek met Kerstmis. Deze participatie wordt afgezet tegen het aantal katholieken in de parochies/federaties.

Voor de parochies in de vijf federaties Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout zijn nog enkele aanvullende participatiegegevens beschikbaar over de vrijwilligers en over het bezoek aan reguliere wekelijkse vieringen en aan bijzondere vieringen (bijvoorbeeld sacramenten)¹. Deze federaties worden in het vervolg tezamen getypeerd als de Kernstad Antwerpen, een gebied grofweg tussen de Schelde en de ring rond Antwerpen (R1).

In hoofdstuk drie maken we eerst een berekening van het aantal katholieken in de elf federaties en hun leeftijdsverdeling. Het betreft de actuele situatie per eind 2009 (in tegenstelling tot de godsdienstpraktijk die het jaar 2008 betreft). Vervolgens wordt dit aantal geprognoseerd tot 2020.

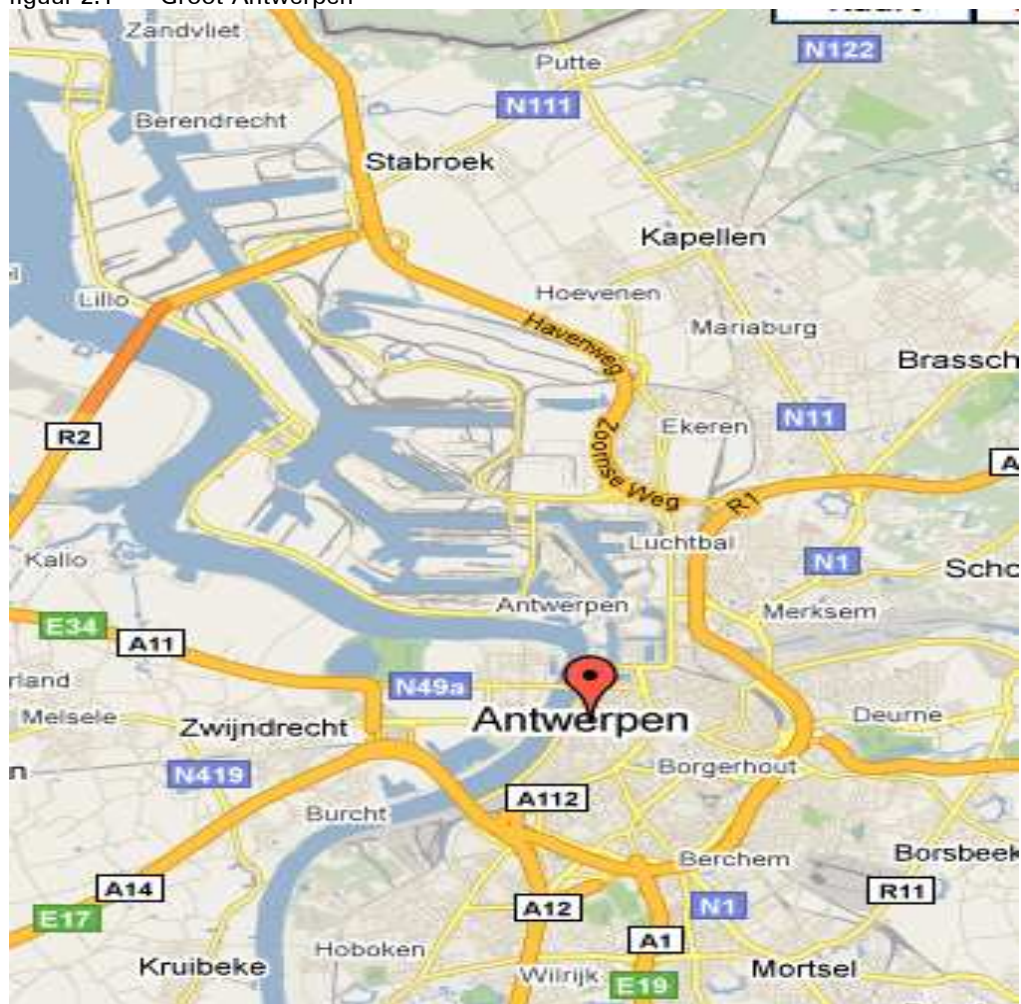
In hoofdstuk vier wordt de godsdienstpraktijk in de elf federaties in 2008 gepresenteerd en wordt deze participatie afgezet tegen het aantal katholieken. De

¹ Afkomstig uit het onderzoek naar de maatschappelijke inzet van de parochies in Kernstad Antwerpen (Kaski-rapport nr. 600, maart 2010).

gegevens van de godsdienstpraktijk per parochie worden in een Excel-bestand apart aangeleverd. Een prognose van de godsdienstpraktijk wordt *niet* gegeven. Hiervoor is de kwaliteit van de gegevens op basis waarvan zo'n prognose zou kunnen plaatsvinden, ontoereikend. Zo is er weinig bekend over hoe de godsdienstpraktijk zich over een langere periode heeft ontwikkeld (afgezet tegen het aantal katholieken) en laten sommige sacramenten en het kerkbezoek zich moeilijk per federatie voorspellen omdat de participatie van katholieken niet altijd specifiek gebonden is aan een bepaalde federatie maar soms ook aan een bepaalde kerkgelegenheid.

Tot slot van deze inleiding: de gepresenteerde aantallen inwoners en katholieken per federatie zijn schattingen en worden derhalve afgerond. De gegevens over de godsdienstpraktijk zijn veelal feitelijke aantallen.

figuur 2.1 Groot-Antwerpen

3 Katholieken

3.1 Inwoners

Groot-Antwerpen telt eind 2009 ruim 482.000 inwoners (Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking).

Groot-Antwerpen komt nagenoeg overeen met de elf parochiefederaties Centrum, Noord, Zuid, Berchem, Borgerhout, Deurne, Ekeren, Hoboken, Merksem, Stabroek en Wilrijk. De wijk Donk behoort tot de parochiefederatie Brasschaat en dus niet tot één van de bovenstaande federaties. Omdat de federatie Brasschaat dus grotendeels buiten Groot-Antwerpen ligt, is besloten om ook de wijk Donk in deze rapportage buiten beschouwing te laten. Het totaal aantal inwoners voor Groot-Antwerpen, exclusief de wijk Donk, komt hiermee neer op 476.000. Daarnaast behoren de parochies in de plaats Stabroek niet tot Groot-Antwerpen en laten we dit deel van de gelijknamige federatie Stabroek in de rapportage buiten beschouwing (hiervan zijn geen gegevens over de samenstelling van de bevolking). De parochies van de federatie Stabroek in de plaatsen Berendrecht, Zandvliet, Lillo en Leugenheim maken wel onderdeel uit van Groot-Antwerpen en komen in de rapportage aan bod.

Voor het berekenen van het aantal katholieken (zie paragraaf 3.2) wordt onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen². Het aandeel katholieken is onder autochtonen namelijk hoger dan onder allochtonen. Daarbij komt dat tussen de wijken grote verschillen zijn in de verhouding autochtonen-allochtonen. Zo is ongeveer 70% van de inwoners in de wijken Amandus-Atheneum, Diamant-Statspark en Kiel van allochtone komaf en in de (stads-) wijken Stuivenberg en Borgerhout-intra muros zelfs ongeveer 85%. In veel andere wijken ligt het percentage allochtonen tussen de 20% en 50%.

3.2 Katholieken

Volgens het grootschalig veldonderzoek European Social Survey beschouwde in 2006 34% van de autochtone bevolking in de Vlaamse grote steden zich katholiek. Voor 2009 stellen we het percentage iets naar beneden bij en komen dan tot 33% van de gehele Antwerpse autochtone bevolking die zich katholiek beschouwt.

² Allochtonen zijn inwoners met een andere nationaliteit dan de Belgische of inwoners met de Belgische nationaliteit die met een vreemde nationaliteit geboren werden (inclusief 'nieuwe Belgen').

Voor de allochtonen is het vaststellen van een percentage katholieken ingewikkelder. Op basis van hetzelfde European Social Survey schatten we in dat van de allochtonen afkomstig uit EU-landen 35% zich katholiek beschouwt³. En op dezelfde wijze schatten we dit aandeel voor allochtonen uit de nieuwe EU-landen (waaronder vooral veel Polen) op 65%. Voor alle andere groepen allochtonen (zoals Europeanen van buiten de EU, Aziaten, Afrikanen en Amerikanen) is alleen zeer globaal een schatting te maken van het aandeel katholieken en hanteren we een percentage van 20% katholiek.

In Nederland stond in 2006 27% van de bevolking geregistreerd in de Rooms-Katholieke Kerk⁴; dit zijn nominale katholieken oftewel alle Nederlanders die ooit zijn gedoopt (4,4 miljoen van de 16,4 miljoen Nederlanders). Volgens survey-onderzoek in datzelfde jaar (God in Nederland en European Social Survey) beschouwde 17% van de Nederlanders zich katholiek (2,8 miljoen Nederlanders). Er zijn dus 60% meer nominale dan bewuste katholieken in Nederland. Overigens, ook in het katholieke zuiden van Nederland, in zekere mate vergelijkbaar met Vlaanderen, zijn er 60% meer nominale dan bewuste katholieken.

Een grote groep Nederlanders is dus wel katholiek gedoopt maar is inmiddels niet meer 'bewust' katholiek. Deze groep zal nog wel enige affiniteit hebben met de Rooms-Katholieke Kerk; zeker als het gaat om bijvoorbeeld kerkgebouwen of maatschappelijke activiteiten bestaat er nog veel sympathie bij deze 'ex-katholieken' voor de kerk waarin ze zijn gedoopt.

We kiezen er daarom voor alle nominale katholieken van Groot-Antwerpen in kaart te brengen (en niet alleen de bewuste katholieken). De (hierboven genoemde en uit survey-onderzoek afkomstige) percentages katholieken onder autochtonen (33%), onder allochtonen uit EU-landen (35%) en onder allochtonen uit nieuwe EU-landen (65%) worden daarom met 60% verhoogd (oftewel met factor 1,6 vermenigvuldigd). Op alle andere groepen allochtonen passen we deze factor *niet* toe omdat we vermoeden dat het verschil tussen nominaal en bewust katholiek bij hen veel minder speelt.

³ Per EU-land geeft dit onderzoek het percentage katholieken en dit is omgerekend naar de situatie in de verschillende districten en wijken van Groot-Antwerpen waarbij rekening is gehouden met de verhoudingen tussen de verschillende nationaliteiten (zo wonen er in Groot-Antwerpen bijvoorbeeld veel meer allochtonen van Nederlandse dan van Italiaanse komaf).

⁴ Bron: Kerncijfers 2006 uit de kerkelijke statistiek van het Rooms-Katholieke Kerkgenootschap in Nederland (Kaski rapport nr. 561).

Passen we deze correcties toe, dan is van de autochtone bevolking in Groot-Antwerpen 53% (nominaal) katholiek. Van de allochtone bevolking in Groot-Antwerpen is 19% katholiek, met verschillen tussen wijken en districten⁵.

Na het tot stand komen van het aandeel katholieken onder de autochtone en allochtone bevolking zijn deze percentages per wijk van Groot-Antwerpen omgezet in een aantal katholieken (zie Bijlage, tabel 1). Vervolgens zijn de verschillende wijken toebedeeld aan de elf parochiefederaties waarbij sommige wijken zijn verdeeld over twee federaties (zie eveneens Bijlage, tabel 1).

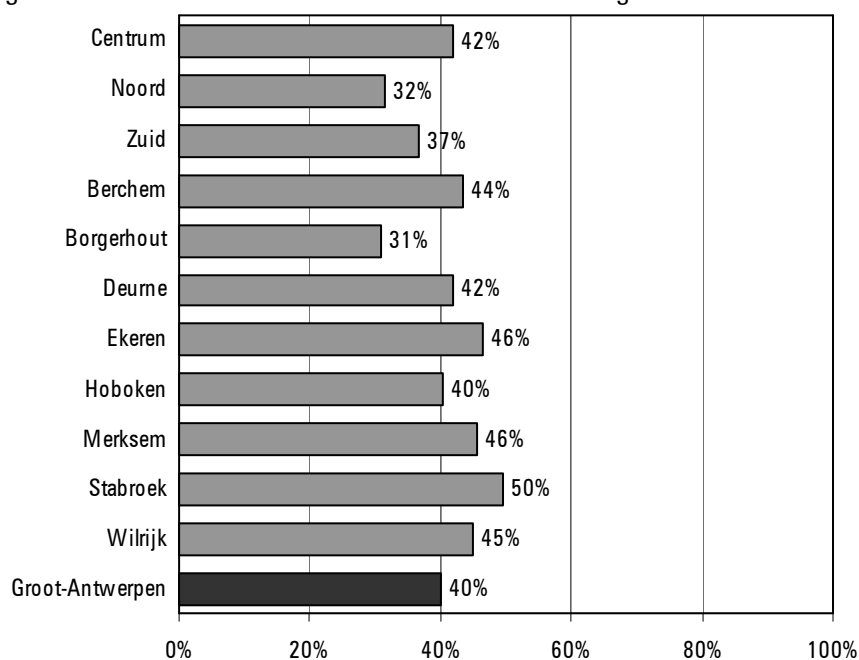
Eind 2009 wonen er naar schatting 191.000 katholieken in Groot-Antwerpen. Het absolute aantal katholieken is het grootst in de federaties Deurne (30.100) en Zuid (26.200).

tabel 3.1 Aantal inwoners en katholieken eind 2009

Federatie	inwoners	autochtone katholieken	allochtone katholieken	katholieken totaal
Centrum	43.300	12.200	5.900	18.100
Noord	46.800	6.700	8.100	14.800
Zuid	72.000	16.200	10.100	26.300
Berchem	46.400	15.800	4.400	20.200
Borgerhout	45.400	8.400	5.700	14.100
Deurne	71.800	24.000	6.100	30.100
Ekeren	19.800	8.100	1.000	9.100
Hoboken	35.200	11.800	2.400	14.200
Merksem	41.800	16.200	2.900	19.100
Stabroek	11.100	5.100	400	5.500
Wilrijk	42.400	16.000	3.100	19.100
Groot-Antwerpen	476.000	140.500	50.100	190.600

⁵ De verschillen ontstaan doordat niet in ieder district er evenveel allochtonen uit (nieuwe) EU-landen komen.

figuur 3.1 Aantal katholieken als deel van de bevolking eind 2009

40% van de bevolking van Groot-Antwerpen is katholiek. In de federatie Stabroek is de concentratie van katholieken het grootst (50%), in de federaties Noord en Borgerhout het kleinst (respectievelijk 32% en 31%).

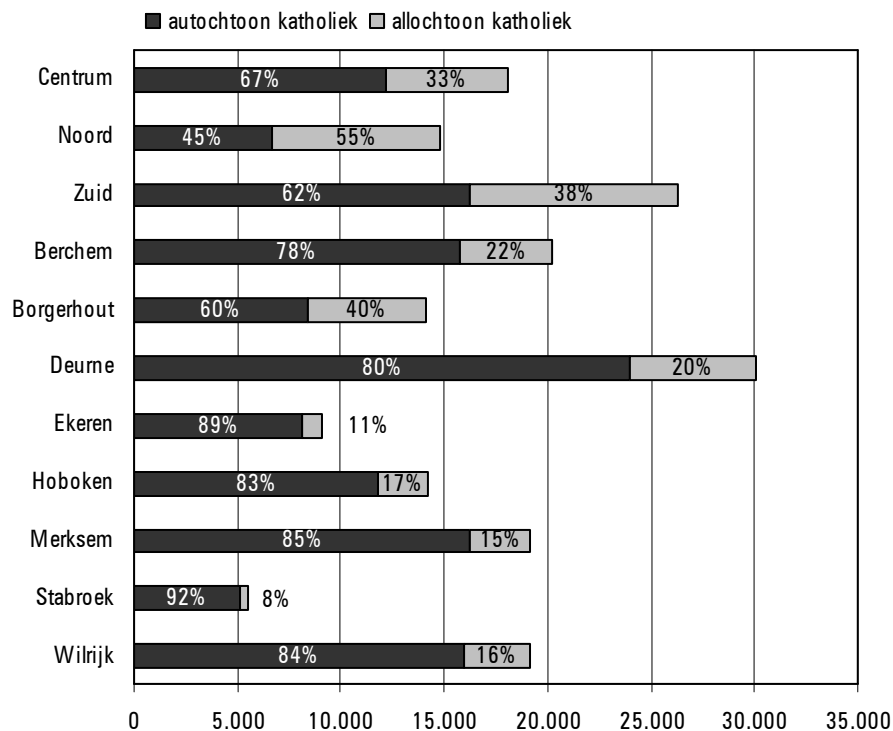
Naar schatting is 26% van de katholieken in Groot-Antwerpen van allochtone komaf. In de federatie Noord zijn de allochtone katholieken in de meerderheid (55%, zie figuur 3.2); ook in de federaties Borgerhout en Zuid wonen in verhouding veel allochtone katholieken (respectievelijk 40% en 38%). Aan de randen van Groot-Antwerpen liggen de percentages allochtoon-katholiek lager, het laagst in de federaties Ekeren en Stabroek (respectievelijk 11% en 8%).

Over de parochies van de vijf federaties in Kernstad Antwerpen (Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout) zijn nog extra gegevens bekend over de omgang tussen autochtone en allochtone katholieken⁶. Van deze parochies vindt driekwart dat de omgang tussen autochtone en allochtone katholieken goed is en de rest van deze parochie (25%) vindt de omgang redelijk. Geen enkele parochie vindt de omgang dus slecht. Er zijn nauwelijks verschillen tussen de federaties. Het betreft hierbij met nadruk de omgang *binnen* de autochtone territoriale parochies; mogelijk verloopt de omgang tussen katholieken van autochtone parochies met de katholieken van allochtone gemeenschappen niet altijd even soepel (bijvoorbeeld wanneer deze laatste groep eigen vieringen houdt in een autochtone parochie).

⁶ Afkomstig uit het onderzoek naar de maatschappelijke inzet van de parochies in Kernstad Antwerpen (Kaski-rapport nr. 600, maart 2010).

Ruim 90% van de parochies zet zich bovendien nog in om de samenwerking tussen autochtone en allochtone katholieken te bevorderen, 61% doet dit regelmatig en 31% sporadisch. Met name in de federatie Noord is er op dit vlak een grote inzet (100% regelmatig). Bij de inzet kan worden gedacht aan de voorbereiding van sacramenten, het samen organiseren van vieringen en praktische hulp (onder andere taalles).

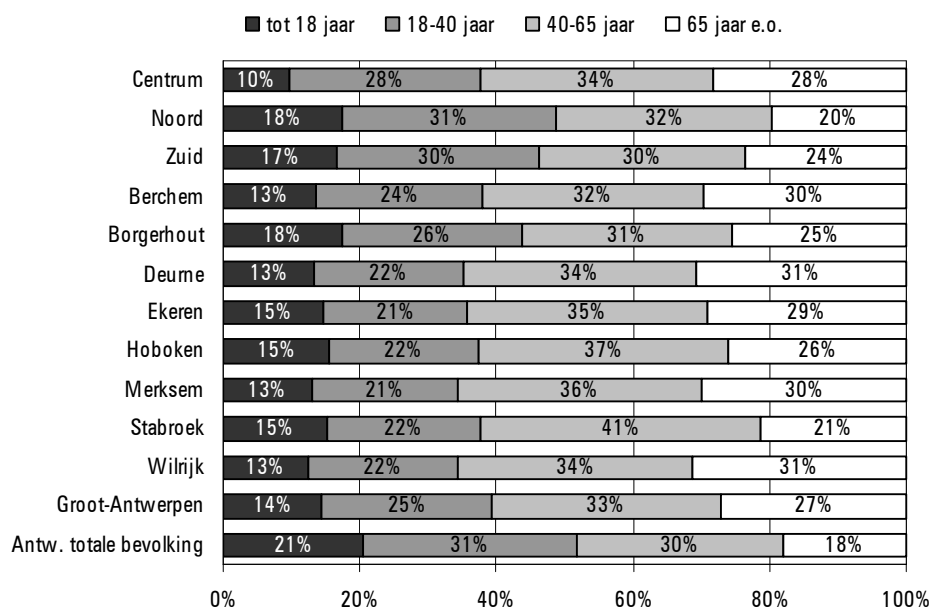
figuur 3.2 Aantal autochtone en allochtone katholieken eind 2009, uitgedrukt in absolute aantallen en in percentages

3.3 Leeftijd katholieken

Van iedere wijk in Groot-Antwerpen is de leeftijdsverdeling bekend (bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking). Deze leeftijdsverdelingen betreffen dan alle inwoners en niet specifiek de katholieken. Uit het survey-onderzoek European Social Survey in 2006 kan worden afgeleid dat onder katholieken in Vlaanderen, en in grote steden binnen Vlaanderen 65-plussers zijn oververtegenwoordigd in vergelijking met alle inwoners. Onder katholieken zijn jongere leeftijdsgroepen (tot 40 jaar) daartegenover sterk ondervertegenwoordigd. Deze sterke vergrijzing onder katholieken, afgeleid uit survey-onderzoek, is vertaald⁷ naar een leeftijdsverdeling voor katholieken in Groot-Antwerpen, daarbij rekening houdend met verschillen tussen de elf federaties in de leeftijdsverdelingen van de inwoners.

figuur 3.3 Leeftijdsverdeling katholieken eind 2009

27% van de katholieken in Groot-Antwerpen is 65 jaar of ouder, tegenover 18% van de totale Antwerpse bevolking. En 39% van de katholieken is jonger dan 40 jaar, tegenover 52% van de totale Antwerpse bevolking. In de federaties Berchem, Deurne, Merksem en Wilrijk zijn katholieken gemiddeld iets ouder, in de federaties Borgerhout, Zuid en met name Noord juist iets jonger.

⁷ Waarbij de ondervertegenwoordiging van jonge katholieken en de oververtegenwoordiging van oudere katholieken iets zijn afgezwakt omdat wordt vermoed dat het aantal allochtone katholieken (die gemiddeld jonger zijn dan de autochtone katholieken) onvoldoende vertegenwoordigd zijn in survey-onderzoeken als European Social Survey.

3.4 Prognose katholieken tot 2020

In de prognose van het aantal katholieken in Groot-Antwerpen tot 2020 houden we rekening met ontwikkelingen binnen de groep katholieken zelf en algemeen-demografische ontwikkelingen.

1. De huidige groep katholieken in de elf federaties zal zich ontwikkelen door instroom van nieuwe gedoopte katholieken en door uitstroom van katholieken als gevolg van sterfte en uitschrijving:
 - a. Het jaarlijkse aantal doopsels tot 2020 stellen we op 1,1% van de katholieken. Dit is het gemiddelde dooppercentage in 2008 voor alle elf de federaties. We maken geen onderscheid tussen de federaties omdat de aantallen voor één jaar (2008) te onbetrouwbaar zijn en er daarnaast ook zeer waarschijnlijk nieuwe katholieken worden gedoopt in een andere federatie dan waartoe ze feitelijk behoren. Op basis van de ontwikkeling van het dooppercentage in Nederland in de afgelopen jaren laten we dit percentage jaarlijks met 0,01% teruglopen (naar 0,99% in 2020).
 - b. Het aantal katholieken dat jaarlijks komt te overlijden, een belangrijke factor gezien de vergrijzing onder de katholieken, komt tot stand door aan de leeftijdsverdeling per federatie (zie vorige paragraaf) overlevingskansen⁸ te koppelen en deze tot 2020 door te rekenen.
 - c. Het aantal uitschrijvingen in het hele bisdom Antwerpen ligt de afgelopen jaren rond de 80 (incidentele stijgingen zoals rond de ‘affaire bisschop Williamson’ buiten beschouwing latend). Voor de elf federaties tezamen komt dit neer op ongeveer 25 per jaar, erg lage aantallen dus. Voor de prognose gaan we uit van iets hogere aantallen, per federatie jaarlijks vijf uitschrijvingen.
2. Onder algemeen-demografische ontwikkelingen verstaan we veranderingen in de verhouding autochtonen-allochtonen en bevolkingsgroei:
 - a. Het aandeel allochtonen in de elf federaties is vanaf 2004 jaarlijks met 1 tot 1,5 procentpunt toegenomen (zonder hele grote verschillen tussen de federaties), van 36% in 2004 tot 44% in 2009. Dit komt vooral door het hogere vruchtbaarheidscijfer van allochtonen ten opzichte van autochtonen. Wanneer deze trend doorzet, stijgt het aandeel allochtonen tot 53% in 2020. Dit grotere aandeel allochtonen leidt op zich tot een lager aantal katholieken in 2020, omdat immers het percentage katholieken onder allochtonen lager is dan onder autochtonen (zie paragraaf 3.2).
 - b. Volgens het meest waarschijnlijke scenario van de Studiedienst Stadsobservatie van de stad Antwerpen neemt de bevolking van Groot-Antwerpen tussen 2009 en 2026 met ruim 20% toe (gemiddeld 1,1% per jaar), wat tot

⁸ Dit zijn Nederlandse overlevingskansen (van het Centraal Bureau voor de Statistiek) maar die wijken nauwelijks af van de Belgische.

2020 neerkomt op een bevolkingstoename van 13%. Deze groei komt door een hoog vruchtbaarheidscijfer onder allochtonen maar ook door een vestigingsoverschot (waarbij allochtonen eveneens een grote rol spelen). De bevolkingsgroei door een vestigingsoverschot heeft een positief effect op de ontwikkeling van het aantal katholieken tot 2020, ook al zal een groot deel van de bevolkingsgroei bestaan uit niet-katholieke allochtonen. Beide algemeen-demografische ontwikkelingen, namelijk een stijgend aandeel allochtonen en een bevolkingsgroei door vestigingsoverschot, laten zich moeilijk vertalen naar een concrete schatting van het aantal katholieken in 2020 (zeker niet per federatie). We nemen daarom aan dat beide ontwikkelingen per saldo het totale aantal katholieken niet sterk zullen beïnvloeden. Wel zal de verdeling tussen autochtone en allochtone katholieken door deze algemeen-demografische ontwikkelingen veranderen en hiervan kunnen we wel een prognose geven (zie figuur 3.4).

Tabel 3.2 geeft per federatie de ontwikkeling van het aantal katholieken tot 2020.

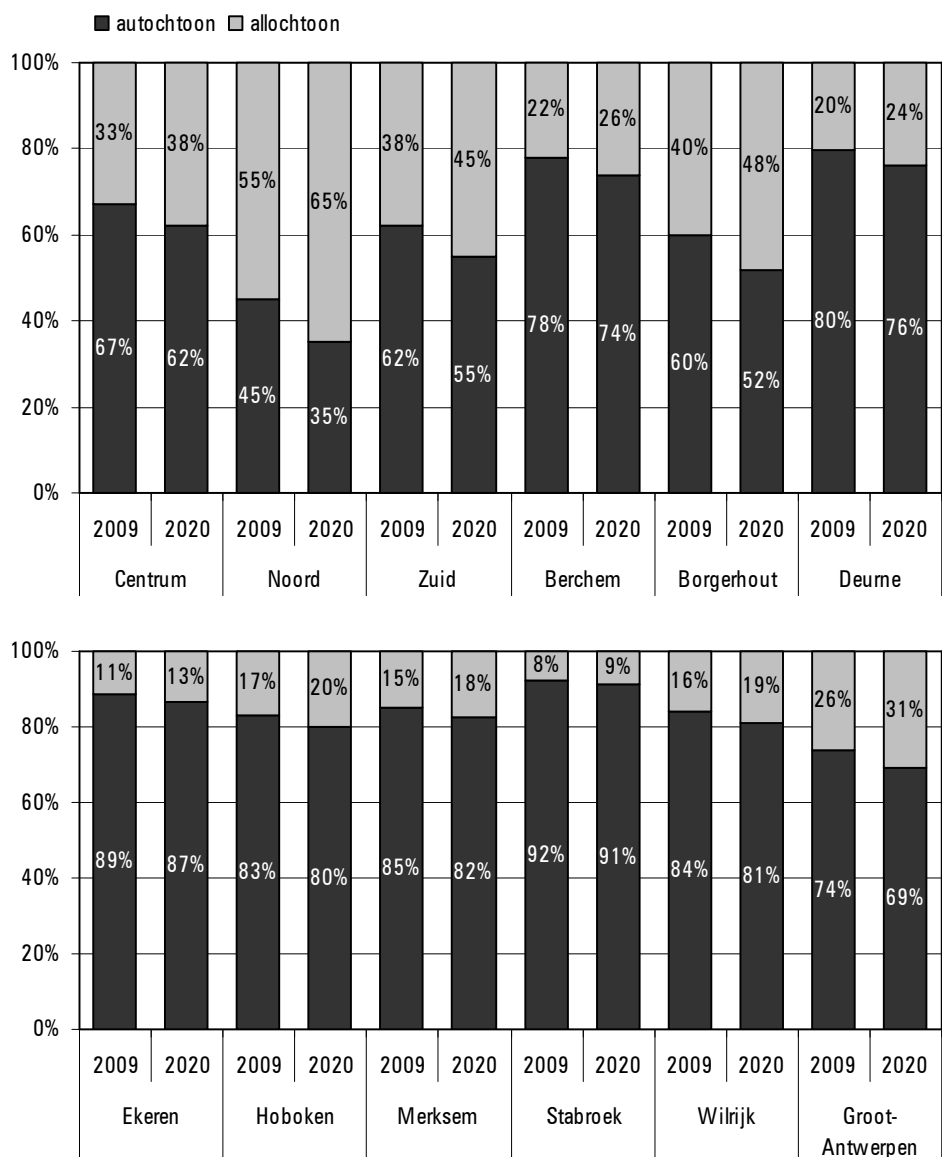
tabel 3.2 Ontwikkeling aantal katholieken 2009-2020

Federatie	2009	2015	2020	ontw. 2009-2020 (in %)
Centrum	18.100	17.400	16.700	-7,7%
Noord	14.800	14.600	14.300	-3,4%
Zuid	26.300	25.300	24.600	-6,5%
Berchem	20.200	19.400	18.500	-8,4%
Borgerhout	14.100	13.600	13.200	-6,4%
Deurne	30.100	28.700	27.300	-9,3%
Ekeren	9.100	8.800	8.400	-7,7%
Hoboken	14.200	13.800	13.300	-6,3%
Merksem	19.100	18.300	17.400	-8,9%
Stabroek	5.500	5.300	5.200	-5,5%
Wilrijk	19.100	18.100	17.200	-9,9%
Groot-Antwerpen	190.600	183.300	176.100	-7,6%

Het aantal katholieken in Groot-Antwerpen zal tussen 2009 en 2020 met bijna 8% dalen, van 190.600 naar 176.100. In de federatie Wilrijk zal de daling het sterkst zijn (bijna 10%), gevolgd door de federaties Deurne en Merksem (allebei ongeveer 9% daling). De federatie Noord kent een gering daling van iets meer dan 3%.

Het aandeel allochtone katholieken zal als gevolg van algemeen-demografische ontwikkelingen toenemen, van 26% in 2009 tot naar schatting 31% in 2020. Een soortgelijke stijging mag in ieder federatie worden verwacht (zie figuur 3.4).

figuur 3.4 Ontwikkeling aandeel allochtone katholieken als deel van alle katholieken 2009-2020

4 Godsdienstpraktijk

De elf federaties van Groot-Antwerpen kennen samen 71 parochies:

- Centrum: acht parochies
- Noord: acht parochies⁹
- Zuid: zeven parochies
- Berchem: zeven parochies
- Borgerhout: zeven parochies
- Deurne: twaalf parochies
- Ekeren: drie parochies
- Hoboken: vier parochies
- Merksem: vijf parochies
- Stabroek: vier parochies (eigenlijk zijn dit er zes maar twee behoren niet tot het gebied van Groot-Antwerpen)
- Wilrijk: zes parochies

Nagenoeg al deze parochies hebben de afgelopen jaren een vragenlijst ingevuld over de godsdienstpraktijken doop, vormsel, huwelijk, uitvaart, kerkgang met Kerstmis en inzet als vrijwilliger. In dit hoofdstuk presenteren we de totalen per federatie en koppelen we deze participatie aan het aantal katholieken¹⁰. De totalen per federatie gaan over het jaar 2008. Van één parochie ontbreken de gegevens over de godsdienstpraktijk voor dit jaar. Gegevens over de jaren 2006 en 2007 zijn voor deze parochie wel voorhanden en dienen als uitgangspunt voor een schatting voor het jaar 2008.

Van de vijf federaties die behoren tot Kernstad Antwerpen (Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout) zijn aanvullende gegevens beschikbaar over vrijwilligers, over het bezoek van katholieken aan vieringen die in het weekend en op weekdays worden gehouden en over het bezoek aan bijzondere vieringen (bijvoorbeeld rond sacramenten)¹¹. De participatie in federatie Centrum wordt zeker voor een flink deel bepaald door katholieken die van buiten deze federatie komen (zo blijkt uit cijfers hierover met betrekking tot het aantal doopsels en ook uit navraag bij enkele parochies in de federatie Centrum). Dit kan de participatie per federatie doen vertekenen.

⁹ Het Kerkschip Sint-Jozef is hierbinnen een autonome parochie. De Don Bosco kapel maakt onderdeel uit van de Sint-Eligius parochie.

¹⁰ Het aantal katholieken wordt weergegeven per eind 2009 maar aangenomen mag worden dat dit aantal niet sterk afwijkt van het aantal in 2008.

¹¹ Afkomstig uit het onderzoek naar de maatschappelijke inzet van de parochies in Kernstad Antwerpen (Kaski-rapport nr. 600, maart 2010).

4.1 Sacramenten

In 2008 zijn ruim 2.200 nieuwe katholieken gedoopt in Groot-Antwerpen. Vermoedelijk is dit aantal een (lichte) overschatting omdat de doopsels die niet in de eigen parochie worden gehouden, soms dubbel worden geteld (zowel in de parochie van herkomst als in de parochie waar de doop heeft plaatsgevonden). Het aantal doopsels komt neer op iets meer dan 1% van alle katholieken. 89% van de doopsels zijn kinderen onder de 6 jaar. In de federaties Stabroek, Centrum en Noord werd vaker gedoopt, 1,6%-1,9% van de katholieken. In veel van de parochies in deze federaties kwam een flink gedeelte van de dopelingen van buiten de parochie en zelfs van buiten de federatie.

Vormsels kwamen in 2008 veel minder vaak voor dan doopsels, ruim 1.300. Dit komt neer op respectievelijk 0,7% van de Antwerpse katholieken. In de federaties Berchem en Borgerhout werden minder vormsels toegediend (respectievelijk 0,2% en 0,4% van de katholieken), in de federatie Wilrijk juist meer (1,2%).

In 2008 vonden in Groot-Antwerpen bijna 300 rooms-katholieke huwelijken plaats, 0,2% van de katholieken. De kerkelijke huwelijken vonden vooral in de federatie Centrum plaats (40% van alle huwelijken en dan vooral in St-Carolus Borromeus kerk van de gelijknamige parochie).

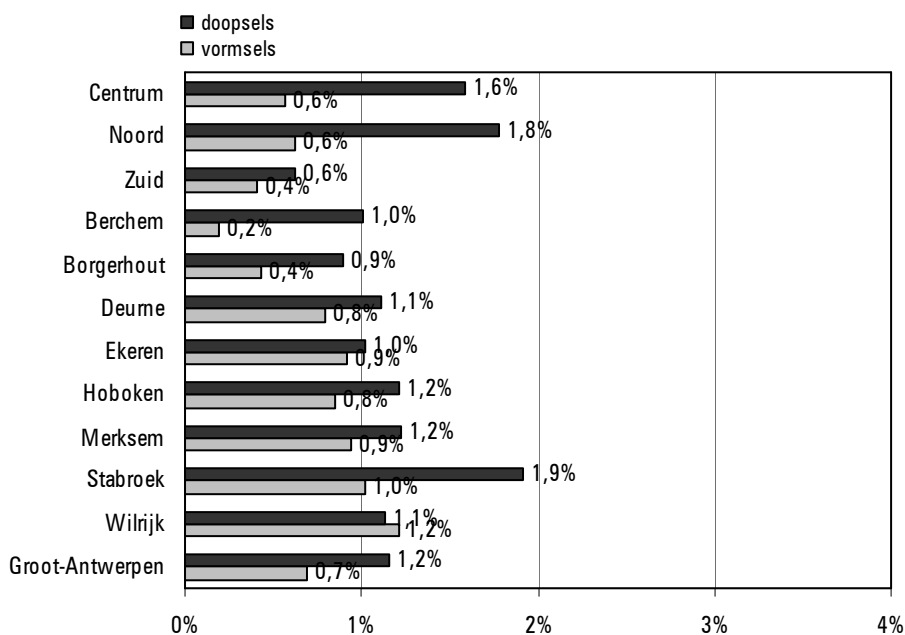
Tot slot, in 2008 vonden er ruim 2.100 kerkelijke uitvaarten plaats, iets meer dan 1% van de Antwerpse katholieken. In de federatie Berchem vonden deze uitvaarten in verhouding vaker plaats (1,5% van de katholieken) en in de federatie Zuid minder vaak (0,6%).

tabel 4.1 Aantal doopsels, vormsels, kerkelijke huwelijken en uitvaarten in 2008

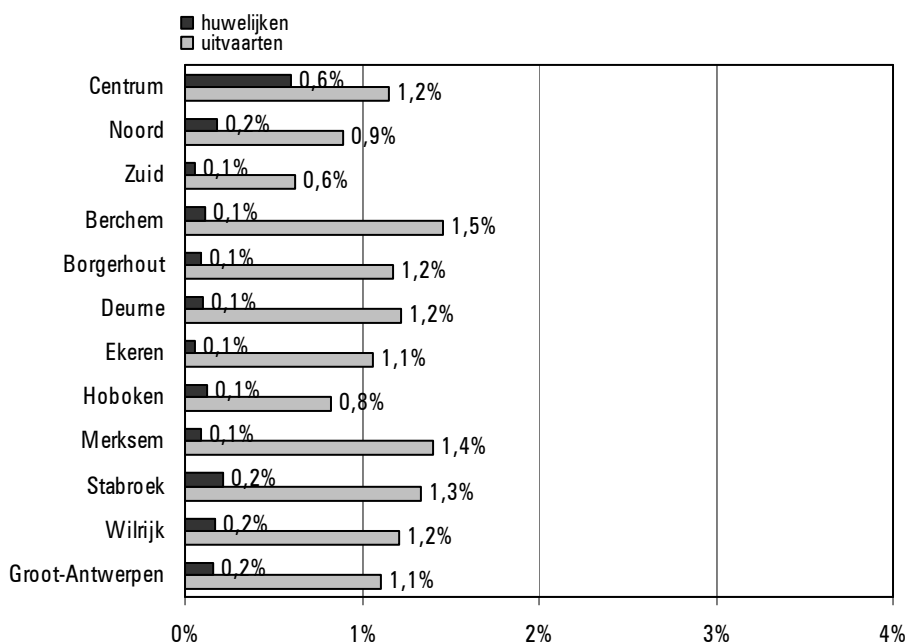
Federatie*	doopsels	vormsels	huwelijken	uitvaarten
Centrum (8)	288	103	109	209
Noord (8)	263	92	26	132
Zuid (7)	164	107	14	165
Berchem (7)	204	40	22	294
Borgerhout (7)	125	61	12	165
Deurne (12)	335	240	30	370
Ekeren (3)	95	85	5	100
Hoboken (4)	175	120	15	115
Merksem (5)	235	180	15	265
Stabroek (4)	105	55	10	75
Wilrijk (6)	215	230	30	230
Groot-Antwerpen (71)	2.210	1.310	285	2.120

* Tussen haakjes staan het aantal parochies.

figuur 4.1 Aantal doopsels en vormsels 2008 als percentage van het aantal katholieken

figuur 4.2 Aantal kerkelijke huwelijken en uitvaarten 2008 als percentage van het aantal katholieken

4.2 Kerkgang

4.2.1 Met Kerstmis

Met Kerstmis 2008 bezochten ruim 31.000 katholieken een kerkelijke viering. Op Kerstavond meer (17.400) dan op Eerste Kerstdag (13.700). Veel kerkgangers (bijna eenderde) bezochten een viering in de federatie Centrum (en dan vooral in de Onze-Lieve-Vrouwe kathedraal).

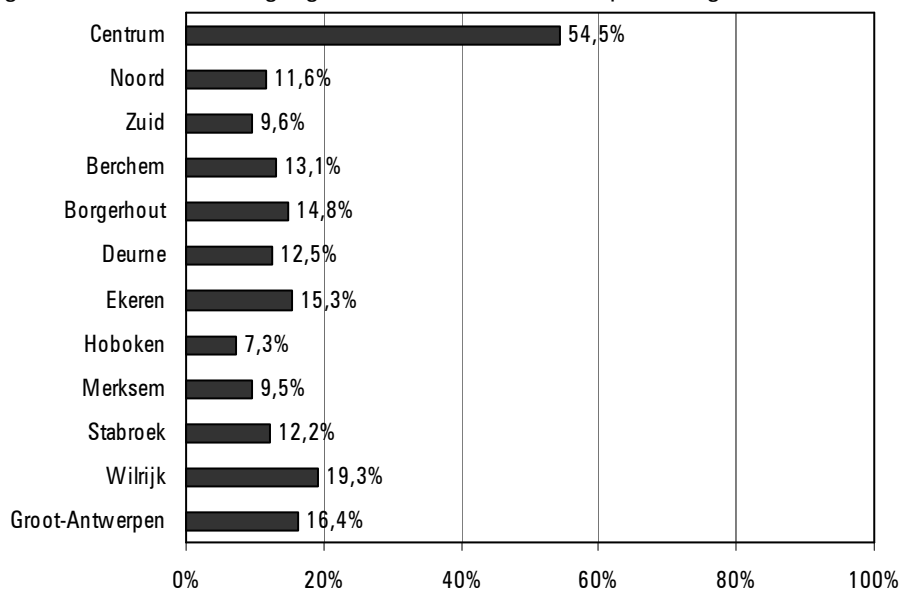
De kerkgangers met Kerstmis vormen een zesde van de Antwerpse katholieken. Van de bezoekers in de federatie Centrum zal een deel zeker afkomstig zijn uit de andere federaties. Hierdoor is het percentage katholieken dat met Kerstmis een viering bezoekt per federatie vertekenend: in de federatie Centrum 55% en in de meeste federaties 10-15%. In de federatie Hoboken kerkt met Kerstmis slechts 7% van de katholieken met Kerstmis in een parochie binnen de federatie (een flink deel waarschijnlijk dus daarbuiten).

tabel 4.2 Aantal kerkgangers met Kerstmis 2008

Federatie*	Kerstavond	1e Kerstdag	Kerstmis	perc. Kerstavond
Centrum (8)	5.350	4.500	9.850	54%
Noord (8)	1.200	550	1.750	69%
Zuid (7)	1.550	950	2.500	61%
Berchem (7)	1.400	1.250	2.650	53%
Borgerhout (7)	1.000	1.050	2.050	49%
Deurne (12)	2.200	1.550	3.750	59%
Ekeren (3)	600	800	1.400	43%
Hoboken (4)	550	500	1.050	53%
Merksem (5)	900	900	1.800	50%
Stabroek (4)	350	300	650	53%
Wilrijk (6)	2.300	1.350	3.650	63%
Groot-Antwerpen (71)	17.400	13.700	31.100	56%

* Tussen haakjes staan het aantal parochies.

figuur 4.3 Aantal kerkgangers met Kerstmis 2008 als percentage van het aantal katholieken

4.2.2 Kerkgangers in reguliere en bijzondere vieringen

De gegevens in deze subparagraaf gaan alleen over de 37 parochies van de vijf federaties in Kernstad Antwerpen (Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout). Onder reguliere vieringen verstaan we alle vieringen die gewoonlijk in het weekend en op weekdays worden gehouden. Onder bijzondere vieringen vallen voornamelijk vieringen die worden gehouden vooral rond sacramenten en rites de passage; de aantallen worden per maand weergegeven. De opgave door de parochies van het aantal reguliere vieringen en het aantal kerkgangers dat ze bezoekt, is nagenoeg volledig¹². Van het aantal bijzondere vieringen en de kerkgangers hiervan ontbreken meer aantallen. Het aantal kerkgangers van bijzondere vieringen is per federatie geschat¹³, het aantal maandelijkse bijzondere vieringen is alleen voor heel de Kernstad Antwerpen geschat.

¹² Enkele ontbrekende gegevens zijn geschat op basis het aantal kerkgangers met Kerstmis van de parochie in combinatie met de verhouding kerkgangers in reguliere vieringen en met Kerstmis voor de hele federatie waartoe de parochie behoort.

¹³ Op basis van de verhouding van het aantal kerkgangers in reguliere en bijzondere vieringen van de parochies binnen de federatie die wel een opgave hebben gedaan.

tabel 4.3 Aantal kerkgangers wekelijks in reguliere vieringen en maandelijks in bijzondere vieringen (absolute aantallen)

Federatie*	wekelijks regulier			maandelijks bijzonder	
	vieringen	kerkgangers	kerkgangers per viering	vieringen**	kerkgangers
Centrum (8)	50	4.050	81	-	6.300
Noord (8)	29	800	28	-	1.000
Zuid (7)	30	950	32	-	2.200
Berchem (7)	54	1.550	29	-	1.150
Borgerhout (7)	35	1.100	31	-	950
Kernstad Antwerpen (37)	197	8.450	43	215	11.600

* Tussen haakjes staan het aantal parochies.

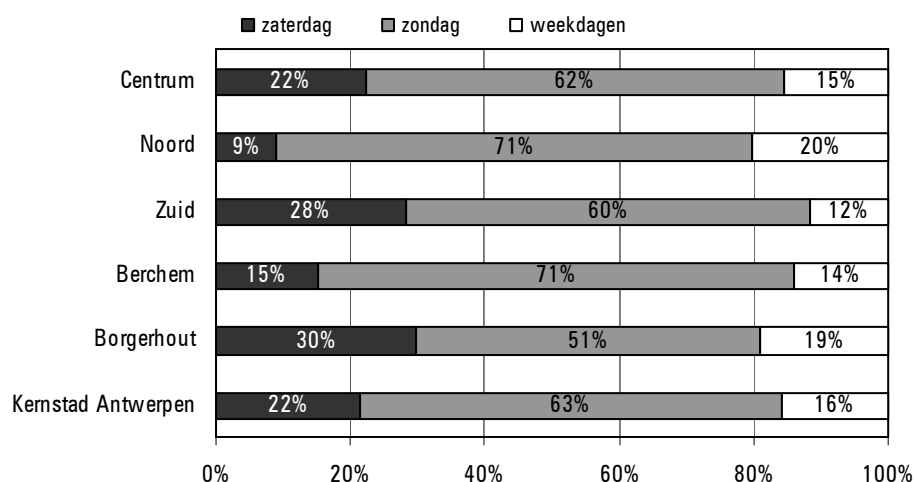
** Omdat van nogal wat parochies dit aantal ontbreekt, wordt het aantal bijzondere vieringen niet per federatie weergegeven.

Er zijn bijna 200 vieringen per week in Kernstad Antwerpen die door bijna 8.500 katholieken worden bezocht (ruim 40 per viering). Bijna de helft van de kerkgangers bezoekt een viering in de federatie Centrum waar een viering gemiddeld ongeveer 80 katholieken trekt (in de andere federaties is dit ongeveer 30).

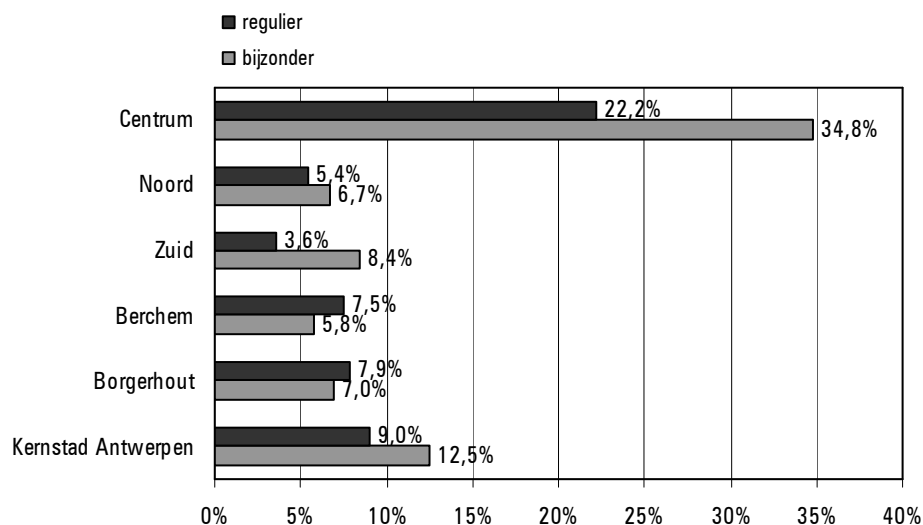
Ruim 60% van de vieringen wordt op zondag gehouden, ruim 20% op zaterdag en de rest op weekdays (16%). Vieringen op zaterdag en zondag trekken meer kerkgangers (respectievelijk 77 en 95 per viering) dan vieringen op weekdays (12 per viering).

Maandelijks bezoeken 11.600 katholieken de 215 bijzondere vieringen (ongeveer 50 kerkgangers per viering). Ook voor de kerkgangers van de bijzondere vieringen geldt dat ze dit vooral doen in de federatie Centrum (6.300 oftewel 54%).

figuur 4.4 Verdeling kerkgangers wekelijkse reguliere vieringen (in %)

figuur 4.5 Aantal kerkgangers reguliere en bijzondere vieringen als percentage van het aantal katholieken

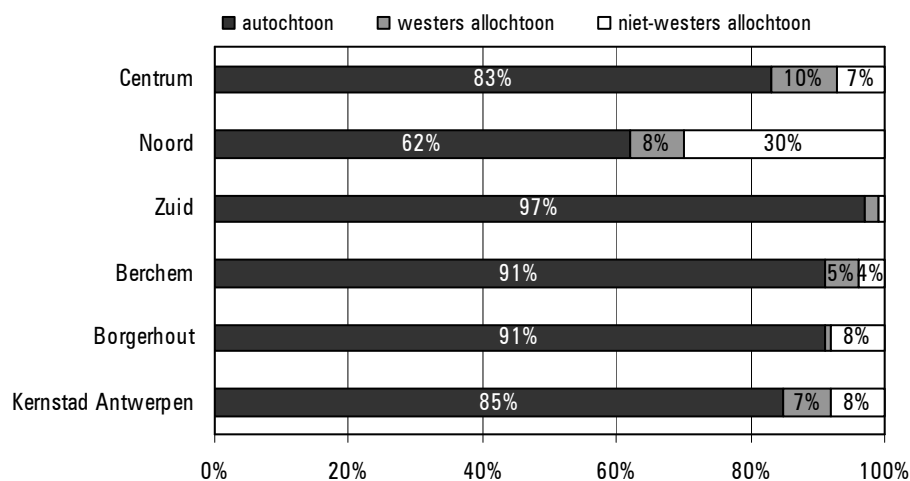

De kerkgangers van reguliere vieringen in Kernstad Antwerpen vormen 9% van de katholieken. In de federatie Centrum is dit percentage veel hoger, 22%. De vieringen in deze federatie trekken veel kerkgangers uit andere federaties, zoals uit de federatie Zuid waar het percentage kerkgangers bijna 4% is.

De kerkgangers van de bijzondere vieringen (maandelijks) vormen ruim 12% van de katholieken en ook voor deze vieringen geldt dat in de federatie Centrum dit percentage veel hoger is (35%) door kerkgangers ‘vanbuiten’.

15% van de kerkgangers in de autochtone parochies van de Kernstad Antwerpen is van allochtone herkomst. Veel andere allochtone katholieken zullen vieringen bezoeken van hun eigen allochtone katholieke geloofsgemeenschap waarvan er in Antwerpen ongeveer twintig zijn. In de federatie Noord is het percentage allochtone kerkgangers opvallend groot, 38%.

figuur 4.6 Verdeling kerkgangers naar herkomst (in %)

4.3 Vrijwilligers

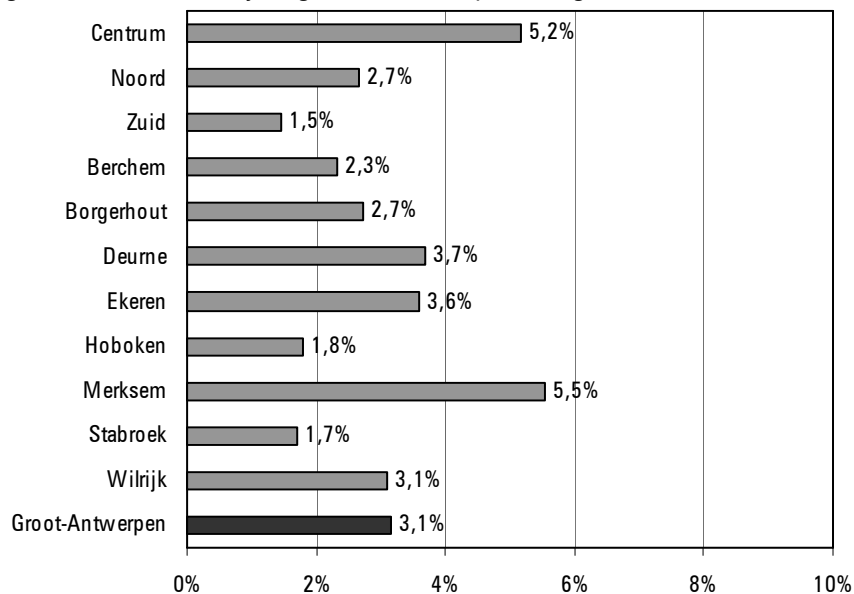
Er zijn in totaal 6.000 vrijwilligers in de elf federaties van Groot-Antwerpen, ruim 3% van de katholieken. De federaties Centrum en Merksem kennen in verhouding veel vrijwilligers (ruim 5% van de katholieken die daar wonen). In de federatie Zuid is dat juist weinig (1,5%). Net als voor de kerkgangers geldt voor de vrijwilligers dat sommigen van hen zich in een andere parochie en federatie zullen inzetten (met name voor de federatie Centrum) dan dat ze zelf wonen (bijvoorbeeld in de federatie Zuid).

tabel 4.4 Aantal vrijwilligers in 2008

Federatie*	vrijwilligers
Centrum (8)	940
Noord (8)	390
Zuid (7)	390
Berchem (7)	470
Borgerhout (7)	380
Deurne (12)	1.110
Ekeren (3)	330
Hoboken (4)	260
Merksem (5)	1.060
Stabroek (4)	90
Wilrijk (6)	590
Groot-Antwerpen (71)	6.010

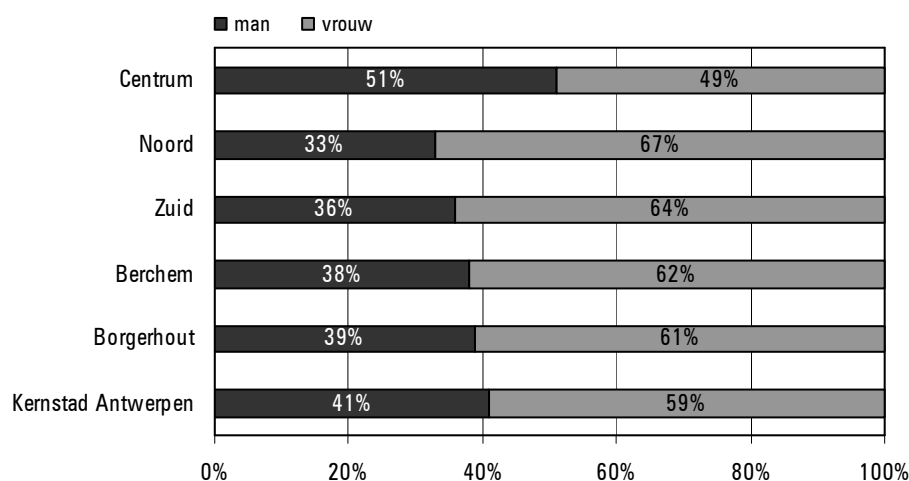
* Tussen haakjes staan het aantal parochies.

figuur 4.7 Aantal vrijwilligers in 2008 als percentage van het aantal katholieken

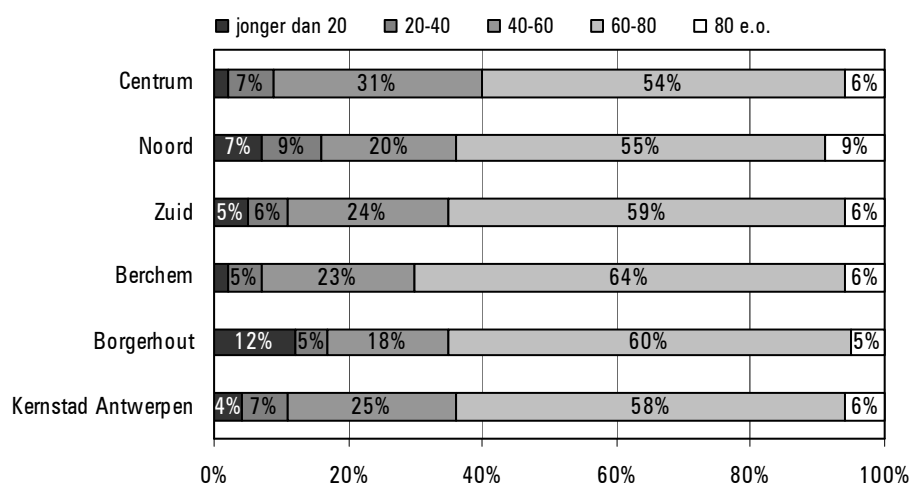

Aanvullende gegevens zijn nog beschikbaar over de vrijwilligers van de parochies in de vijf federaties in Stad Antwerpen (Centrum, Noord, Zuid, Berchem en Borgerhout). 38% van de vrijwilligers is niet afkomstig uit de parochie waar het vrijwilligerswerk wordt gedaan. In de federaties Centrum en Noord komen meer vrijwilligers van buiten de parochie (respectievelijk 68% en 40% van de vrijwilligers) dan in de federaties Zuid, Berchem en Borgerhout (allen rond de 20%). De vrouwelijke vrijwilligers zijn in de parochies van Stad Antwerpen in de meerderheid: 59%. Alleen in de federatie Centrum is er nagenoeg een evenwicht in het aantal mannelijke en vrouwelijke vrijwilligers. Het zwaartepunt van de vrijwilligers ligt in de leeftijdscategorie 60-80 jaar: 58%. 11% van de vrijwilligers is jonger dan 40 jaar. De federatie Berchem kent heel weinig vrijwilligers onder de 40 jaar (7%), de federaties Noord en Borgerhout in verhouding veel (respectievelijk 16% en 17%).

figuur 4.8 Verdeling vrijwilligers Stad Antwerpen naar geslacht in 2009 (in %)

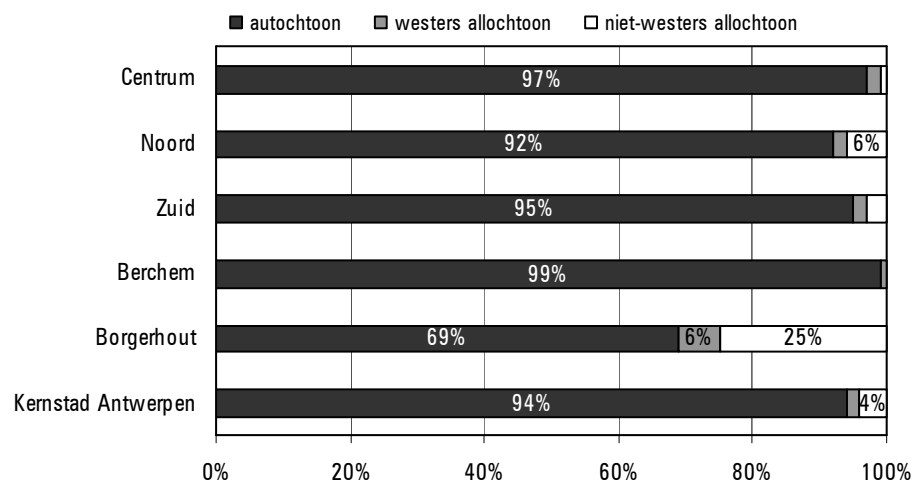

figuur 4.9 Verdeling vrijwilligers Stad Antwerpen naar leeftijd in 2009 (in %)

In bijna alle federaties is het percentage allochtone vrijwilligers kleiner dan 10%. Uitzondering vormt de federatie Borgerhout met 31% allochtone vrijwilligers (en vooral veel niet-westerse allochtonen, 25%).

figuur 4.10 Verdeling vrijwilligers Stad Antwerpen naar herkomst in 2009 (in %)

Bijlage

tabel 1 Aantal inwoners en katholieken per wijk en opdeling naar federatie* eind 2009

	<i>inwoners</i>	<i>katholieken</i>	<i>federatie</i>	<i>federatie</i>
District Antwerpen				
Amandus – Atheneum	17.601	6.390	Noord	
Brederode	12.079	4.450	Zuid	
Dam – Eilandje	5.572	2.050	Noord (50%)	Centrum (50%)
Diamant – Stadspark	18.380	6.840	Zuid (80%)	Noord (20%)
Haringrode – Zurenborg	14.111	5.590	Berchem (50%)	Zuid (50%)
Haven	113	50	Centrum	
Justitie – Harmonie	10.630	4.950	Zuid	
Kiel	18.031	4.710	Zuid	
Linkeroever	15.329	5.880	Centrum	
Petroleum – Zuid	292	50	Zuid	
Schoonbroek – Luchtbal	10.267	3.660	Noord (50%)	Ekeren (50%)
Sint-Andries – Bourla	11.949	5.230	Centrum	
Stadhuis - Sint-Jacob – Hessenhuis	10.673	4.920	Centrum	
Stuivenberg	17.595	4.150	Noord	
Tentoonstelling - den Brandt	6.888	2.910	Zuid (50%)	Wilrijk (50%)
Zuid – Museum	8.175	3.500	Zuid (70%)	Centrum (50%)
Totaal district Antwerpen	177.685	65.330		
District Berchem				
Groenenhoek	10.300	4.630	Berchem (80%)	Borgerhout (20%)
Nieuw – Kwartier	15.301	7.530	Berchem	
Oud – Berchem	15.800	6.180	Berchem	
Totaal district Berchem	41.401	18.340		
District Borgerhout				
Borgerhout - extra muros	15.024	6.500	Borgerhout	
Borgerhout - intra muros	28.323	6.590	Borgerhout	
Totaal district Borgerhout	43.347	13.090		
District Deurne				
Centrum	14.886	6.340	Deurne	
Noord	14.058	4.470	Deurne	
Oost	18.039	8.440	Deurne	
Zuid	24.826	10.880	Deurne	
Totaal district Deurne	71.809	30.130		

* Deze opdeling is tot stand gekomen in overleg met dekenaat Antwerpen.

vervolg tabel 1 Aantal inwoners en katholieken per wijk en opdeling naar federatie* eind 2009

	<i>inwoners</i>	<i>katholieken</i>	<i>federatie</i>	<i>federatie</i>
District Ekeren				
Donk	6.572	3.300	Brasschaat	
Ekeren Centrum	11.108	5.560	Ekeren	
Leugenberg	1.377	710	Stabroek	
Mariaburg	3.531	1.790	Ekeren	
Totaal district Ekeren	22.588	11.360		
Hoboken				
Centrum	12.279	4.890	Hoboken	
Noord	14.014	5.200	Hoboken	
West	4.700	2.200	Hoboken	
Zuidoost	4.176	1.950	Hoboken	
Totaal district Hoboken	35.169	14.240		
Merksem				
Lambrechtshoeken	10.679	5.190	Merksem	
Merksem - Heide	11.356	5.340	Merksem	
Nieuwdreef	5.505	2.500	Merksem	
Oud - Merksem	9.575	3.770	Merksem	
Tuinwijk	4.644	2.300	Merksem	
Totaal district Merksem	41.759	19.100		
Berendrecht-Zandvliet	9.697	4.780	Stabroek	
Wilrijk				
Centrum	9.104	4.360	Wilrijk	
Hoogte	5.080	2.300	Wilrijk	
Koornbloem - Neerland - Industrie	6.914	3.440	Wilrijk	
Oosterveld - Elsdonk	7.883	3.640	Wilrijk	
Valaar	9.993	3.880	Wilrijk	
Totaal district Wilrijk	38.974	17.620		
Totaal districten Groot-Antwerpen.	482.429	193.990		

* Deze opdeling is tot stand gekomen in overleg met dekenaat Antwerpen.